

GSI JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN
BUSINESS AND ECONOMICS

Volume: 7, Issue: 1, p. 34-56, 2024

SİYASAL SÖYLEM VE İDEOLOJİLERİN GAZETE
KARİKATÜRLERİNDE YENİDEN ÜRETİMİ: 1950 SEÇİMLERİ

Ayşe Çelikbaş Aykut¹

Kadriye Kobak²

(Received 10.04.2024, Published 24.05.2024)

Abstract

Caricature, which aims to criticize the system by using humor, plays an active role in the media-politics relationship. Depending on the creativity and ideology of the cartoonist, political cartoons draw attention to the shortcomings of the current system and enable the reader to evaluate the events from a different perspective. Political cartoons are of great importance in the reconstruction of political discourse and ideologies, especially during election periods. Although the caricature criticizes the faulty aspects of the system by boldly reflecting political and social dilemmas in its lines with a critical language, on the other hand, it operates in the name of ideology by highlighting some facts and hiding others according to the general publishing policy of the newspaper it is affiliated with, thus shaping the choice of the voters. In this study, 13 political caricatures published in Hürriyet newspapers between 14 April and 24 May 1950, during the 1950 elections, which were a turning point for Turkish politics and the symbol of the transition to multi-party life, were examined with two different methods: semiotics and discourse analysis.

Keywords: Political caricature, political discourse, semiotic analysis, discourse analysis

¹ Sakarya Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, acaykut@gmail.com

² Sakarya Üniversitesi, Doç. Dr.

Özet

Mizahı kullanarak özellikle sistem eleştirisini amaç edinen karikatür, medya-siyaset ilişkisinde aktif rol almaktadır. Karikatüristin yaratıcılığına ve ideolojisine bağlı olarak mevcut sistemin aksaklıklarına dikkat çeken siyasi karikatürler okuyucunun farklı bir perspektif ile olayları değerlendirmesini sağlamaktadır. Siyasi karikatürler özellikle seçim dönemlerinde gazetelerin kendi ideolojilerinin propagandasını yapmak amacıyla başvurdukları yöntemlerden biridir. Siyasal söylem ve ideolojilerin yeniden inşasında siyasi karikatürler etkili olmaktadır. Karikatür sanatçısı, eleştirel bir dille siyasal ve toplumsal problemleri çizgilerine yansıtarak sistemin işlemeyen yönlerini eleştirse de bir yandan da bağlı bulunduğu gazetenin genel yayın politikasına göre davranarak kimi gerçekleri öne plana çıkarıp kimilerini görmezden gelerek ideoloji adına faaliyet göstermektedirler. Böylece seçmenin tercihini etkilemeleri söz konusu olmaktadır. Bu çalışma, Türkiye siyaseti için dönüm noktası olan ve çok partili hayata geçişin sembolü 1950 Türkiye Genel Seçimi döneminde, Hürriyet gazetesinde 14 Nisan- 24 Mayıs 1950 tarihleri arasında yayınlanmış 13 siyasi karikatür göstergebilim ve söylem analizi olarak iki farklı yöntemle incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Siyasi karikatür, siyasal söylem, göstergebilim analizi, söylem analizi*

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Giriş

İtalyanca “caricare” kökünden türeyen yüklemek, hücum etmek, doldurmak, abartmak, alaya almak gibi manalarda kullanılan ve çizgiselliğini mizahla biçimlendirmesi ve eleştiriyi ya da hicvi merkeze alması yönüyle kendini okuyucusuna sunan bir sanat dalı olarak tanımlanan karikatür (Kandemir, 2024) dilbilimsel anlamda ise bir simge, bir göstergedir (Doğanay, 2023; Kamiloğlu, 2023). Ham maddesi insan olan, insanın çelişkilerini, gündelik davranışlarını, hatalarını kapsayan karikatür aynı zaman da toplumun bir yansıması olarak kamuoyunun dikkatini çeken konulara da odaklanarak hatta kamunun dikkatinden kaçan noktaları da yakalayarak okuyuculara sunabilmektedir (Aşlakçı, 2020). Bunların yanı sıra karikatür sanatsal bir form niteliğiyle estetik bir anlayışı da sahiptir (Güngör, 1996). Özetle karikatür insan ve toplumla ilgili her tür olayı, siyasal ve sosyal gelişmeleri, güncel olayları, toplumsal yapıdaki aksaklıkları konu alarak abartılı bir biçimde sunan, düşündürücü ve güldürücü resim olarak (Kartal, 2022, Gönden ve Güzel, 2017) aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Bu yönleriyle içinde bulunulan tarihsel dönemin zihniyetini yansıtarak sosyolojik incelemelerde veri kaynağı da olabilmektedir (Gönden ve Güzel, 2017).

Karikatürün dünyada ve Türkiye’de gelişiminde kısaca değinmek gerekirse 16. ve 17. yüzyıl İtalya’da gelişen karikatür ilk yazılı olarak çıkmış, sonrasında 18. yüzyılda çizgiye doğru kayarak dergilerde, gazetelerde yerini almaya başlamıştır. Matbaanın gündelik yaşama girmesiyle kökten bir yapı değişikliği yaşamıştır (Sarışın, 2015). Burada mizahtan bağımsız düşünülmemeyen karikatürün bir diğer önemli yanının çizgisel özellikleri olduğu anlayışı hakim olmuştur. Türk karikatürünün tarihsel gelişimi ise Tanzimat dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde öncü olan Batılılaşma hedefi ile hürriyet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Basın ise eğlence, zevk, sanat eğitim, cinsiyet, siyasi belirsizlik, savaşlar ve milliyetçilik gibi konulara yoğunlaşmış, bu konu zenginliği ortamında da karikatür teknik ve fiziki gelişim göstermeye başlamıştır (Bedir, 2019). Türkçe çıkarılan ilk mizahi ve karikatür 1867 yılında Arif Arifaki tarafından çizilmiş ve “İstanbul” adlı dergide yer almıştır. Diyojen dergisi kapağında yer verdiği “Eşek Kulaklı” tasviri ile biçimsel olarak farklı olması ve gazete ekinden bağımsız ilk mizah dergisi olmasından ötürü Türk karikatür tarihinde önem taşımaktadır (Kartal, 2022). Günümüz karikatür çizgilerinin kalitesinin belirlendiği yıllar olarak ise 1923-1946 yılları kabul edilmektedir. Tarihsel süreçte Markopaşa (1946), Gırgır (1972), Fırt (1976), Limon (1986) gibi mizahi dergiler çıkarılmıştır. Bu tarihlerde yaşanan darbeler, siyasi, ekonomik çalkantılar nedeniyle mizah dergileri etkilense de sokağın sesi olmaya devam etmişlerdir. Günümüze yakın tarihler içinde ise Leman, Penguen, Uykusuz, L-Manyak, Öküz, Hıbrır gibi mizahi dergiler varlık göstermiştir (Kartal, vd., 2023).

Araştırmanın sınırlılığında olan 1950’li yıllara ayrıntılı değinmek gerekmektedir. Dönemin iktidarının devrilip ordunun yönetimi ele aldığı bu dönemde karikatürcülerin eleştirdikleri iktidara dair konu kalmamıştır. Bu dönemde grevler, emperyalizm, sınıf çatışmaları gibi ve evrensel konular karikatürlere konu olmuştur (Sarışın, 2015).

Karikatür Türleri

Karikatürü, çizim içinde yazı metninin bulunduğu veya konuşma balonu olan, karakterlerin konuşturulduğu yazılı (absürt) karikatür ve sadece çizgi olarak sunulan yazısız

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

(ciddi) karikatürler olarak ayırmak mümkündür (Yılmaz, 2019). Türkiye’de karikatürler komik karikatür şeklinde, yani bir kişiyi normalinden farklı çizerek ya da fiziksel bir özelliğini öne çıkarıp eğlence amaçlı çizerek ya da politik karikatür şeklinde, yani siyasi bir liderin söyleminin, tavrının ya da bir başka lider ile olan diyalogunun fiziki yapısına getirilen komediyle birleştirmesiyle oluşabilmektedir (Kartal, 2022). Bir diğer ayırım gazete karikatürü gruplandırılmasıdır. Çalışma açısından önemli olarak görülen siyasi karikatürlerin, politik ve sosyal olayların çizgi ve mizahla ele alındığı, sanatsal olan karikatürlere göre daha hızla tüketildiği belirtilmektedir (Bedir, 2019). Gazete karikatürçülüğünü de alt başlıklarla sınıflandırmak mümkündür. Buna göre; sanat yapmaktan daha çok propaganda amaçlı olan ve içeriği siyaset ve sosyal hayattaki aksaklıkları mizah yoluyla göz önüne sermek ve okuyucunun düşüncelerini etkilemek olan siyasi karikatür; toplum içinde kabul görmüş kişilerin fiziksel özelliklerinin abartıldığı ya da vurgulandığı portre karikatürü; ekonomi gibi, durağan ve sıkıcı haberleri daha anlaşılır ve cazip hale getirmek amacıyla, haberleri konu olarak çizilen haber karikatürü; Aile, cinsellik, iş, toplum, tatil, spor gibi konuları içeren, okuyucuya hoş vakit geçirmesini amaçlayan eğlence karikatürü; çoğunlukla belli bir tip üzerine gelişen olaylar üzerine çeşitlemelere giden bant karikatürü ve çizgi roman; reklam şirketlerince hazırlanan, reklam yada ilanun içinde yer alan reklam karikatürü karşımıza çıkmaktadır (Hünerli, 1993).

Karikatürün özü, amacı düşünüldüğünde çok çeşitli alanlara araştırma konusu olduğu saptanmıştır. Örneğin eğitimde kalıcı öğrenmeyi sağlamada (Soy, 2019; Akyürek Tan, 2019), halk kültürünün karikatüre nasıl yansıtıldığını ortaya koymada (Biçer, 2019) dini figürlerin analizinde (Kandemir, 2024) karikatürler araştırma için ana veri kaynağı sayılmıştır. Karikatürler üzerinden dönemsel okuma yapan (Akkoyunlu,2017; Özçubukçu, 2019; Yavalar, 2016; Küçük, 2019) çalışmalar ile sosyal, ekonomik, siyasi ve toplumsal konular işlenmiş, mizah-siyaset ilişkisi ortaya koyulmuştur. Bu çalışma kapsamında özellikle iletişim ve sosyoloji alanında yapılmış olan araştırmalar anlam taşımaktadır.

Bu bağlamda öncül çalışmalarda; Turan (2012) çalışmasında 2011 genel seçimleri irdelemiştir. Araştırmacı çalışmasında seçim döneminde karikatürlerin toplumsal sorunlar yerine partilerin ve onların liderleri arasındaki cereyan eden rekabete ve partilerin söylem farklılıklarına yer verdiklerini ortaya koymuştur. Sarışın (2015) da benzer dönemi, 2011 genel seçimler öncesinde farklı ideolojilerdeki altı gazetede yer alan karikatürleri göstergebilim yöntemiyle analiz etmiş ve karikatürlerde iktidar ve muhalefet arasındaki rekabete, partilerin söylemlerine yer verildiğini belirtmiştir. Aşlakçı (2020), 2015 seçim süreçlerinde yaşanan siyasi ve toplumsal olayların karikatürlere nasıl yansıdığını, dil, söylem ve ideoloji bağlamında ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Araştırmacı farklı ideolojilerdeki gazeteleri incelemiş; özellikle seçim dönemlerinde siyasi söylem ve ideolojilerin yeniden inşasında siyasi karikatürlerin noktasında büyük önem arz ettiğini ve karikatüristlerin bağlı oldukları gazetelerin ideolojilerine yakın dil kullandıklarını ileri sürmüştür.

Kılıçer (2012) Türk modernleşmesinin mizahi yönü ile o dönemin gündelik yaşamının yansıtılması, yaşanan değişimlerin halka benimsetilmesi, halkın yönlendirilmesi gibi misyonlar yüklenen Akbaba mizahi dergisinde, Türkiye’nin 1929 -1938 yılları arasındaki yaşanan değişimlerin izlerini yakalama peşine düşmüştür. Özçubukçu (2019) karikatür kitaplarında bulunan toplumsal içerikli karikatürlerin halk eğitimi açısından önemini araştırmıştır. Doğanay (2023) 1960 darbesi öncesi ve sonrasındaki dönemin mizah dergileri olan Akbaba ve Tef’de yayımlanan içeriklerde askeri darbenin nasıl yer aldığını, karikatür

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

temalarının odak konularının ne olduğunu, özellikle yargılama ve idamların karikatürlerde nasıl sembolize edildiğini, halk tarafından askerin nasıl konumlandırıldığını, darbeye karikatürlerle nasıl meşruiyet kazandırıldığını sorgulamıştır. Araştırmacı dönemin askeri darbesine meşruiyet kazandırılmak için karikatürlerin bir araç olarak kullanıldığını bulgulamıştır. Hünerli (1994), 7-13 Haziran 1993 tarihli gazetelerdeki tüm karikatürleri söylem analizi ile irdeleyen ilk araştırmacı olmuş ve araştırmacı çalışmasında, karikatürlerin güncel siyasi konuları ele aldığını ancak bu konuların yerel kalmasından ötürü Türk karikatürünün evrensel olamayacağını ileri sürmüştür. Gönden ve Güzel (2017), sosyal medya sonrası gündelik alışkanlıklarda, insan ilişkilerinde, değer ve anlayışlarda yaşanan değişimi okumak için Leman, Penguen ve Uykusuz adlı mizah dergilerini incelemişlerdir.

İdeoloji

İdeoloji konusu, tarihten sosyolojiye, siyasetten felsefeye pek çok alanın ortaya çıkmasına kaynaklık etmiş, toplum kavramının gelişimiyle paralel olarak değişen, yani yerleşik hayata geçiş, sanayi toplumu ve modern topluma evrildikçe değişen ve zaman içinde karmaşık hale gelen bir kavramdır. Her ne kadar sanayi öncesi toplumlarda mevcut olsa da özellikle sanayi sonrası toplumlarda toplumsal yapıyı belirleyen önemli faktörler arasında varlık gösterdiği bilinmektedir. İnsanın yaşam koşullarını belirleyen toplumsal ve siyasal hayatın, ideolojilerin şekillenmesinde ve karmaşık bir hal almasında rolü büyüktür. Toplumsal yapı, aile, eğitim, sosyal sınıf gibi etkenlerin tarihsel süreç içerisinde farklı yönlere evrildiği, farklı fikir yapılarını ya da temsilcilerini desteklediği bilinmektedir. Özellikle sanayi toplumu ile başlayan üretim tarihsel çizgide bir sıçrama gerçekleştirmiş ve paralelinde gelişen Sosyal Bilimler Metodolojisi ideoloji kavramını görünür hale getirmiştir.

İdeoloji kavramı ilk kez Antoine Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır. (Oskay, 1980:200) Yunanca İdea (Görülen Biçim) sözcüğüyle Logos (Bilgi) sözcüklerinin birleşimiyle düşünceyi inceleyen bilim anlamıyla ortaya çıkmıştır (McClellan, 2009:6). Napolyon'un Fransız Devriminin felsefesini yaşatacak bir eğitim sistemini kurması amacıyla Ulusal Enstitünün üyesi ve devrimin partizanlarından Antoine Destutt de Tracy'i bizzat görevlendirmiştir. Amaç Aydınlanma çağının gereği olarak, toplumu skolastik ve derebeyci anlayışın düşüncelerinden, kutsallık inancından uzaklaştırmaktır (Althusser, 2014:97). Aydınlanma çağı, kendisinden önceki kavramları yeniden açıklamak bilimi referans alan bir dönem inşa etmek iddiasındadır. İdeolojiler bilimsel temeller üzerine kurulur. Doğru ve bilimsel ideoloji, pratiğin vazgeçilmez koşuludur. Her ideoloji bir dünya görüşünü temsil eder (Hançerlioğlu, 1996) .

Fransız Devrimi ile neredeyse eşzamanlı olarak İngiltere'de gerçekleşen sanayi devrimi öncelikle Kıta Avrupa'yı etkilemiş ardından da tüm dünyada toplumsal yapının değişmesine neden olmuştur (Göze, 1995:217). Elbette devrimleri meydana getiren gelişmelerin izleri tarihin derinliklerinde bulunabilir. Örneğin, 1300'lerde barutun bulunması derebeylikleri zayıflatarak merkezi krallıkların güçlenmesine dolayısıyla milli ekonomilerin ekonomik güce sahip olmasıyla sonuçlanmıştır. Guttenberg'in matbaa harflerini kullanmaya başlaması ve 1450 yılında İncil'in basılması devrimi hazırlayan kültürel değişimlerin en önemlilerindedir.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Ardı sıra gerçekleşen tüm bu bilimsel çalışmaların ekonomik, siyasi, toplumsal sonuçlara sebep olarak devrimlerin meydana gelişine sebep olduğu bilinmektedir.

Gerek Fransız Devrimi gerekse Sanayi Devrimi sonrası gelişmeler Avrupa halkının hayata bakış açısını değiştirmiş akabinde toplumsal değişimi başlatmıştır. Üretimin makinelerle yapılması, köyden kente dönüşümü, büyük ailelerden çekirdek aileye doğru bir değişimi başlatarak, insanın önceliğinin dünyevi koşullarını değiştirmek olduğu bu dönemi başlatmıştır.

Toplumsal yaşamda meydana gelen bu hızlı değişimi anlamak ve rasyonelleştirmek için; filozoflar, bilim insanları ve politikacılar, sürecin neden olduğu toplumsal ve siyasi değişimleri günün anlayışına uygun biçimde açıklamaya çalışmışlardır. Bu rasyonelleştirme çalışmalarının birçoğu siyasi ideolojiler olarak olgunlaşmıştır. İdeoloji kavramını, ilk kullanımının üzerinden yarım asır geçtikten sonra Marx devralarak İdeolojiye farklı anlamlar yüklemiştir. Marx'ın ilk eserlerinden itibaren kendi sınıf konumunun bilincine varmasıyla birlikte ideoloji kavramına önem vermektedir (Althusser, 2014:99).

İdeolojinin kendisi çok aksanlı bir göstergedir. Tarih boyunca çok farklı yönlere çekilmiştir. Ancak kavramın düşüncelerin değerine, inançlara, varsayımlara ve imgeleme referans olduğuna dair bir görüş birliği oluşmuştur (Wayne, 2009:215). Eagleton (1991:18), bu çok aksanlı olduğu bilinen kavramı, şimdiye kadar kimsenin ideoloji tanımını tek ve yeterli bir şekilde yapamadığını belirterek, 16 farklı ideoloji tanımını sıralamıştır.

- *Toplumsal yaşamdaki anlam gösterge ve değerlerin üretim süreci*
- *Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi*
- *Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırma hizmet eden yanlış fikirler*
- *Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler*
- *Sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim*
- *Özneye belirli bir konum sunan şey*
- *Toplumsal çıkarlar tarafından güdülen düşünme biçimleri*
- *Özdeşlik düşüncesi*
- *Toplumsal olarak zorunlu yanulsama*
- *Söylemde iktidar konjektörü*
- *İçinde bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam*
- *Eylem amaçlı inançlar kümesi*
- *Dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması*
- *Anlamsal (semiotik) kapanım*
- *İçinde bireylerin toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam*
- *Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştüğü süreç*

Yukarıda verilen tanımların hepsinde ortaklaşan özellikleri Özüdoğru (2016:68) üç maddede özetlemiştir:

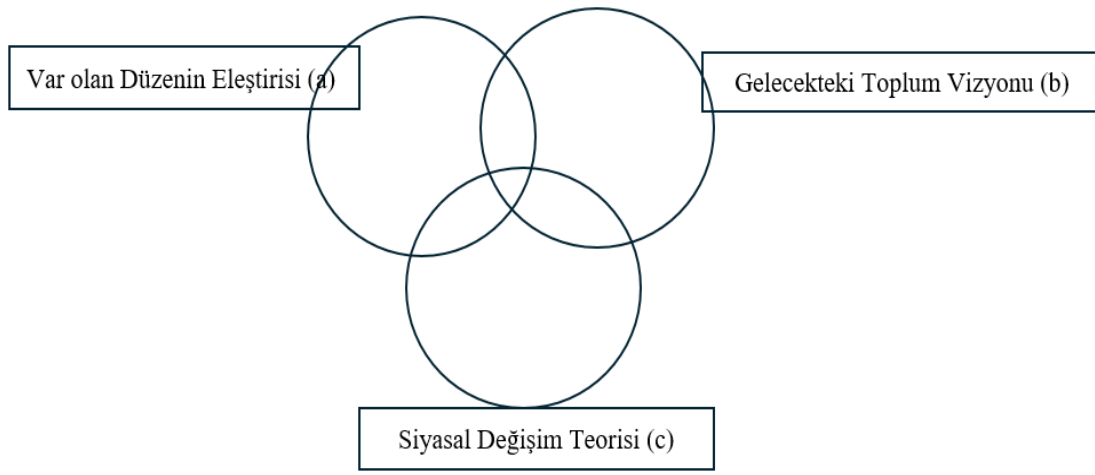
- *İdeoloji; toplumsal bir kavramdır. Toplumun tamamı veya toplumda mevcut sosyal grupların tüm üyeleri tarafından paylaşılır. Bireysel veya şahsi ideoloji olamaz.*
- *İdeoloji; insan topluluklarına bir dünya görüşü kazandırır.*

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

- *İdeoloji; sosyal grupların, yaşadıkları toplumda sahip oldukları iktidara sağlam bir zemin teşkil eden fikirler sistemidir.*

Thompson (1990:7), ideolojinin asimetrik iktidar ilişkilerini kurduğunu ve sürdürmesini sağladığını belirtir ve net biçimde ideoloji, anlamın iktidarın hizmetinde olmasıdır. İdeoloji, var olan iktidarı korumak, değiştirmek ya da yok etmek amacıyla olsa dahi bir biçimde örgütlü siyasi eyleme zemin oluşturan az veya çok tutarlı fikirlerdir (Heywood, 2019:31).

İdeolojinin Özellikleri

Şekil. 1.1 Andrew Heywood (2019)

Van Dijk (1998) ideolojiyi, izafi olarak biçimsel ve eklemlenmiş manalar, değerler ve inançlar sistemi olarak tanımlamaktadır.

Söylem dilinin kullanımı, konuşma tarzı, argüman kullanımı, ideoloji aktarımı gibi kavramsal olarak birden çok işlevi ihtiva ettiği gibi aynı zamanda dilin anlamsal boyutuyla gücü elde etmek için de kullanılmaktadır. Söylem, onu kullanan öznenin bakış açısına göre şekillenmekte ve yeni bir gerçeklik inşa etmektedir.

Sonuç olarak gazetelerde ya da dergilerde yer alan karikatürleri günlük siyasi gelişmeleri yorumlaması, siyasi kurumlar ile kamuoyu arasında bir köprü kurması yönüyle değerlendirmek ve bir siyasi iletişim aracı olarak görmek gerekir. Bu bağlamda bu çalışmada 1950 dönemine ait siyasi karikatürler incelenmiş ve dönemin ideolojisinin karikatüre nasıl yansıtıldığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye siyaseti için dönüm noktası olan ve çok partili hayata geçişin sembolü olan 1950 seçimleri döneminde, 14 Nisan- 24 Mayıs 1950 tarihleri arasında Hürriyet ve Vatan gazetesinde yayınlanmış siyasi karikatürler incelenmiştir. Nitel paradigmanın benimsendiği çalışmada doküman incelemesi esas alınmıştır. Bir belge değeri taşıması nedeniyle ilgili tarihlerde gazetelerde yer alan karikatürler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Toplamda 35 karikatüre ulaşılmıştır; ancak bunlar içerisinde görsel kalite yetersizliği, konu dışı olması gibi sebeplerle 22 karikatür elenmiştir. Sonuç olarak çalışmada amaçlı örneklem tercihiyle 13 adet karikatür analize tabi tutulmuştur. Karikatürlerde ideolojik söylemin tespit edilmesinde göstergebilimsel çözümleme ve söylem analizi metodu kullanılmıştır.

Eleştirel düşünme becerisinin en önemli araçlarından biri olan ve günlük gazeteler vasıtasıyla insanların her gün evlerine girmekte olan, düşündüren, güldüren ve çoğu zaman rahatsızlık veren karikatürler, fazlaca görsel kod, simge, sembol ve logoyu içeriğinde barındırdığı için konuşma balonu olup olmadığına bakılmaksızın göstergebilimsel çözümleme yapılmıştır. Her iki durumda da karikatürün siyasi bir mesaj içerdiği kesindir. Dolayısıyla çizgiler arasına gizlenmiş kültürel ve ideolojik kodları çözmek hem söylem çözümlemesini hem de göstergebilimsel çözümlemeyi gerektirdiği düşünülmektedir.

Bulgular

Çalışmada ele alınan karikatürlerin analizi ve değerlendirmeleri şu şekildedir:

Görsel 1: 28 Nisan 1950 Hürriyet

Gösterge: 28 Nisan 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür. **Gösteren:** Celal Bayar, kısa boylu olması sebebiyle kendisinden oldukça küçük çizilmiş olan arkadaşı Fuat Köprülü'ye trafik polisinin el işaretini göstermektedir. **Gösterilen:** Karikatürde resmedilen polisin Dur işareti Demokrat Parti'nin simgesi haline gelmiş olan "Yeter! Söz Milletindir" afişine atıf yapmaktadır.

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatür farklı konumlandırılmış 3 kişiden oluşmaktadır. Sağ tarafta yolun ortasında trafiği düzenleyen bir polis memuru resmedilmiştir. Polis memurunun eli kendisinden büyük resmedilerek Demokrat Partinin afişi hatırlatılmaktadır. Sol tarafta Demokrat Partinin Kurucu Genel Başkanı (afişin

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

yayınlanmasından 1 ay sonra Cumhurbaşkanı seçilecek olan) Celal Bayar bulunmaktadır. Yanında Demokrat Partiyi birlikte kurduğu arkadaşı Fuat Köprülü'ye polisin elini göstermektedir. Karikatür sanatı mübalağa tekniklerine çokça başvuran bir sanat olması sebebiyle Fuat Köprülü'nün kısa boyunun abartılarak oldukça küçültüldüğü görülmüştür.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatürde Celal Bayar'ın polisin dur işaretinden yola çıkarak kurduğu "Bu da bizden" sözleri, Karikatür de resmedilmemiş olan Onlar'ın varlığına işaret etmektedir. Ülke 1950 seçimlerinde Biz ve Onlar olarak iki cepheye ayrılmıştır. Üstelik bu ayrım 1946 seçimlerinden itibaren devam etmektedir. Referans alınan afişte "Söz Milletindir" ifadesi Demokrat Partiyi Milletle bir kılarak, İktidarı yani Chp'yi ve dolayısıyla seçmenini Onlar'a dahil etmektedir.

Görsel 2: Demokrat Parti Seçim Afişi 1950

Görsel 3: 1 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 1 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Karikatürün ön planında yolda yürüyen iki erkek, arka planda tartışan bir kadın bir erkek.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Gösterilen: Karikatürdeki kadın figürü üzerinden siyasetçilerin seçmenleri ikna edebilmek için yalan söylemeleri

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatür farklı konumlandırılmış 4 kişiden oluşmaktadır. Ön planında birinin siyasetçi olduğu bilinen iki erkeğin sohbet ederek yürüdükleri görülmektedir. Arka planında siyasetçi olduğu bilinen bir erkekle bir kadın tartışmaktadır. Ön planda yer alan siyasetçi erkek, kendinden emin bir tavırla partilerinin seçim toplantısında nasıl bir nutuk attığından bahsetmektedir. Arkadaşı ise orada bulunanların neden başlarının şiştiğini anladığını küçümser bir tavırla belirtmektedir. Arka planda verilen kadın erkek tartışmasında konuşan kadındır. Kadın siyasetçi olan erkeği suçlayarak, "hadi oradan palavracı sen kimi kandırıyorsun? Sen beni Seçmen mi zannettin?" demektedir. Kadının hiddetinden siyasetçi olan erkeğin şapkasının kafasının üzerinden yükseldiği görülmektedir.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatürde, siyasetçilerin nutuk adı altında çok konuşarak seçmenlerin kafasını şişirdikleri, konuşmalarında seçmeni kandırmak amacıyla palavra attıkları ifade edilmektedir. Seçmenlerin, siyasetçilerin söylediklerinin doğru ya da yanlış olduğunu aslında bildikleri mesajı verilmiştir. "Seçmenin mi sandın?" ifadesinde ise kastedilen seçmenlerin kandırılmaya müsait yapıda olduklarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca siyasetçilerin ise özel hayatlarında dahi insanları kandırmaya çalışan bireyler olduğu ifade edilmektedir.

- Kızınıza talibim, efendim..
- Feki, bir geçim vasitanız var mı?
- Yok ama. istikbalde olacak, aday'ım!

Görsel 4: 2 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 2 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Karikatürün karşılıklı oturan iki erkek, arkada kapıdan gizlice onları dinleyen kız. Babayı temsil eden erkeğin yanında kedi. **Gösterilen:** Damat adayı üzerinden milletvekilliğinin bir gelir kapısı olarak gösterilmesi.

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatür 3 kişiden oluşmaktadır. Ön planında genç olan erkek baba olduğu bilinen kişiye kızına talip olduğunu söylemiştir. Talip olunan genç kız heyecanlı bir tavırla konuşulanları dinlemektedir. Babanın ilk sorusu bir maaşının olup olmadığıdır. Genç erkek ise henüz bir maaşının olmadığını ama aday olduğu için gelecekte bir maaşı olacağını ifade etmektedir. Alınan cevap karşısında kedi dahi şaşkın bir ifade takınmıştır.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatür okuyucusuna; 1950 seçimlerinde deneyim eğitim fark etmeksizin neredeyse herkesin aday olduğuna dair bir mesaj vermektedir. Ayrıca milletvekilliğinin bir gelir kapısı olarak görüldüğü de düşünülmektedir. Konu kendi evliliği olduğu halde karikatürdeki tek kadının konuşmayı kapı arkasından gizlice dinlemesi geleneksel olarak kadınların bu tür konulara dahil olamadığını düşündürmektedir.

— Ver bakalım şuradan bir kilo elma, ama içinde demokrasi, aday, seçim baki olmasın!

Görsel 5: 3 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 3 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Karikatürde ikisi pazarcı biri alışveriş yapan ve kılık kıyafetinden kentli olduğu belli olan üç erkek vardır. **Gösterilen:** Alışveriş yapan adamın söyleminden anlaşılan, vatandaşların seçim gündeminden bıkmış olduğudur.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Göstergebilimsel Çözümleme: Pazaryerinde alışveriş yapan sadece bir kişi görülmektedir. Pazarcı sayısı daha fazla verilmiştir. Alışveriş yapan kişi de sadece 1 kilo elma almak istemektedir. Ayrıca eli yeleğinin bozuk para cebindedir. Tezgâhta yer alan 10 yazılı etiket elmanın kilosunun 10 lira olduğunu düşündürmektedir. Pazaryerinin bu denli tenha çizilmiş olması ekonomik durumu ifade etmektedir. Karikatürde bulunan üç kişinin de yüz ifadelerinden mutsuz oldukları düşünülmektedir.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Müşteri olan adam pazarcı esnafından 1 kilo elma istemiş ama içinde demokrasi, aday, seçim bahsi geçmemesini eklemiştir. Ülkenin gündeminin seçim ve adaylar olduğu seçimin gündeminin ise demokrasi olduğu anlaşılmaktadır.

— Bizimle oynamak istiyorsun ama, biz Demokratız.. Söyle bakalım, sen Halkçı mısın, Milletçi misin, yoksa Demokrat mısın?

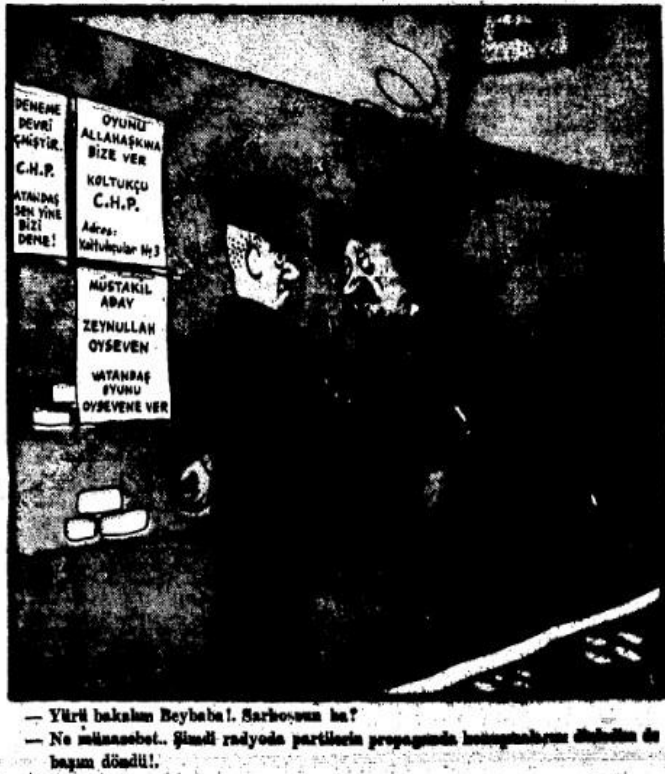
Görsel 6: 6 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 6 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Karikatürde bahçede oyun oynayan bir çocuk oyun oynadığı kardeşi olduğu düşünülen başka bir çocuk ve kendileriyle oynamak isteyen gösterenin yaşların bir çocuk ile kardeşlerin annesi olduğu tahmin edilen kadın bulunmaktadır. **Gösterilen:** Toplumun kutuplara bölündüğü.

Göstergebilimsel Çözümleme: İki çocuğun elleri ceplerinde yetişkinler gibi konuşma ifadeleri, annelerinin duydukları bu konuşmaya tepkisiz kalışı gösterilmektedir. Kendileri ile oyun oynamak isteyen çocuğa politik görüşünün ne olduğu sorulmaktadır. Kendilerinin Demokrat olduğunu söyleyen çocuk karşısındakinin tarafını bilmek istemektedir.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: 1950 seçimleri öncesinde gündelik hayatta yaşanan siyasi kutuplaşmayı ifade eden karikatürde, bir yetişkin olarak orada bulunan annenin duruma tepkisiz kalışı, çocuklara kadar inmiş olan politik tavrın ne kadar normalleştiğini ifade etmektedir. 1950’lerde insanların iletişim kurabilmeleri için aynı cephede olmalarının gerektiği düşünülmektedir. 1950 seçimlerine katılan üç partinin isimleri ima edilerek, isimden isim yapan ve taraftarlık bildiren -cı/-ci yapım ekiyle dönüştürülmüş halleri verilmiştir. Çocuk karakter, “Halkçı mısın? Milletçi mi yoksa Demokrat mı?” diye sorarken, o dönem içinde Cumhuriyet Halk Partisinin, Millet Partisinin ya da Demokrat Partinin taraftarı olmanın zorunluluğunu dile getirmektedir.

Görsel 7: 9 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 9 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Bir yol üzerinde karşılaşan iki erkek resmedilmiştir. Birinin sarhoş olduğu belirtilmektedir. **Gösterilen:** Seçim afişleri.

Göstergebilimsel Çözümleme: Karşılıklı konuşan nispeten daha iyi giyimli olan diğerine sarhoş olup olmadığını sormaktadır. Duvarda ikisi CHP'ye biri Bağımsız (müstakil diye ifade edilmiş) adaya ait seçim afişleri bulunmaktadır. Adam sarhoş olmadığını seçim radyo da propagandalarını dinlemekten başının döndüğünü söylemektedir.

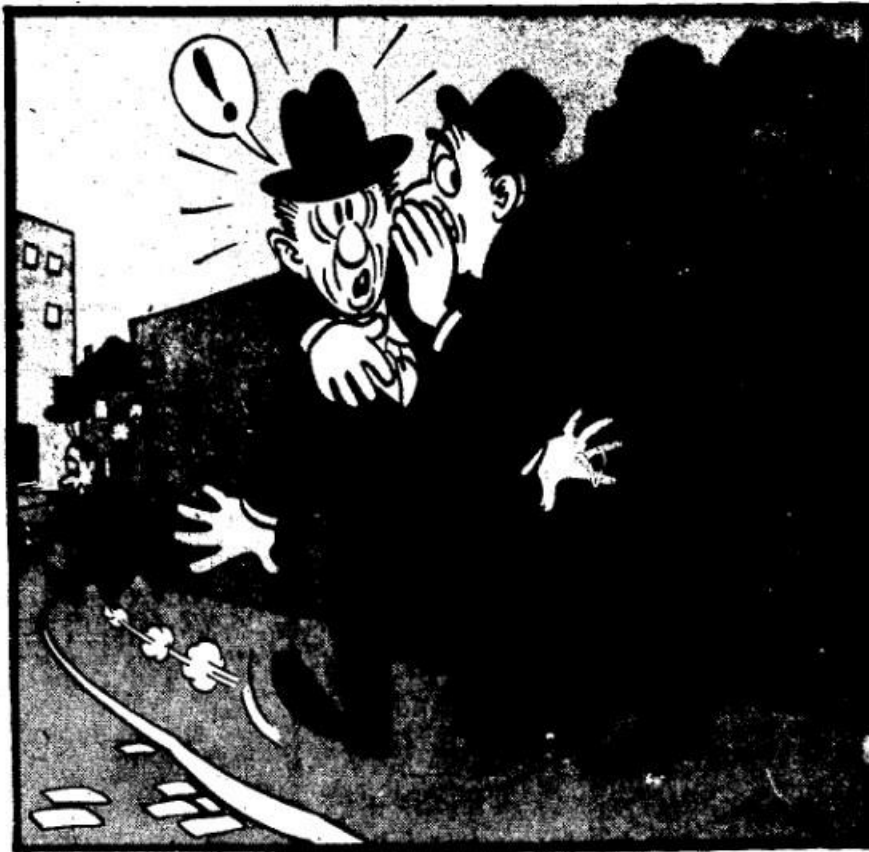
Söylem Çözümlemesi Yorumu: Çok partili hayatla ve seçim kampanyalarıyla henüz tanışan vatandaşların duruma alışamadıkları ifade edilmektedir. Radyo da uzun vakitler alan propaganda konuşmalarından bunaldıkları ifade edilmektedir. Duvar da asılı duran afişlerin

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

birinde yer alan "Allahaşkına" ifadesi CHP'nin seçim kampanyasında Demokrat Parti gibi dinsel temalara yer verdiğini anlatmaktadır. Diğer afiş Cumhuriyet Halk Partisinin "Şimdi Deneme Zamanı Değil" afişine atıftır. Ancak "Sen Bizi Yine Dene" ifadesi ile aslında CHP'nin zaten denenmiş olan parti olduğu mesajını vermektedir.

Görsel 8: CHP Seçim Afişi 1950

Seçimden üç gün evvel propaganda yapmak yasağında seccat
Aday — Fis.. fis.. fis.. fis.. fis...

Görsel 9: 10 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 10 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** 1950 seçimlerinde Vekil adayı olan bir erkek **Gösterilen:** Propaganda yasağının başlamış olmasına rağmen çalışmaların devam ettiği

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Göstergebilimsel Çözümleme: Aday olan erkek seçmen olduğu düşünülen erkeğin kulağına birtakım şeyler fısıldamaktadır. Metinde “fıs fıs fıs” diye ifade edilen bu sözler seçmeni dehşete düşüren bir hale sokmaktadır.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatürün metin kutusunda yer alan “fıs fıs fıs” sözcükleri verilen bilginin rakip partiyle/adayla ilgili bir dedikodu ifadesi olduğunu düşündürmektedir. 1946 seçimlerinde uygulanan açık oy kapalı sayım sebebiyle çok partili hayata geçiş süreci Türkiye için sancılı olmuştur. İktidar Partisi CHP 46 Seçimleri’nden taşıdığı bu kötü miras sebebiyle 1950 seçimlerini kendisini anlatmaya çalışarak geçirmek durumunda kalmıştır. Hatta seçimlerde “Dedikodu Yeter” başlıklı bir seçim afişi hazırlamak durumunda kalmışlardır.

Görsel 10: CHP Seçim Afişi 1950

Görsel 11: 14 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 14 Mayıs 1950 seçimin yapıldığı gün Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Seçmen olan bir erkek **Gösterilen:** Aday olabilmenin varlıklı olmakla mümkün olabileceği

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatürde yürüyen bir kadın ve bir erkek ile onların henüz geçtiği arkası dönük bir erkek yarım olarak gösterilmiştir. Birbirlerini tanımayan bu iki kişiden kadın olan bir adım önde çizilirken, erkek karakterin onu ısrarlı biçimde takip ettiği hissettirilmektedir. Erkeğin elinde bir kağıt kalem, yakasında bir çiçek ve kafasında da bir kasket mevcuttur. Flörtöz bir biçimde çizilmiş olan adam terlemiş ve yakası bağı açıktır. Kadın ise trençkot, güneş gözlüğü, şapka ve topuklu ayakkabıları ile oldukça şık bir görüntü vermektedir. Ayrıca elinde bir dosya tutmaktadır. Erkek ve kadının görüntüleri kıyaslandığında kadının daha üst bir sınıfa ait olduğu izlenimi doğmaktadır.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatürün metin kutusunda erkeğin kadının adını öğrenmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Adını bilmediği için “ablacığım” diye hitap ettiği kadının, sadece görüntüsünden vekil adayı olduğu sonucuna vararak, adını öğrendiği takdirde oyunu kendisine vereceğini beyan etmektedir. 1950 seçimlerinde kadın adayların çokluğuna dikkat çekmektedir. Yolda yürüyen herhangi şık bir kadının vekil adayı olması olasılık dahilinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca adayları kadın ya da erkek olsun varlıklı olmaları gerektiğine dair bir imaj verilmektedir. Oyların seçmenlerin elinde bir koz olarak kullanıldığı hissettirilmiştir. Siyasetçi kadın olduğunda, erkeklerin kendilerine yaklaşma biçimlerinin bir erkek siyasetçiye olandan farklı olduğu gösterilmektedir.

Şampiyon!

Görsel 12: 17 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 17 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** 1950 seçimlerine katılan partiler **Gösterilen:** 1950 Seçimlerinin galibinin Demokrat Parti olduğu

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatürde bir yarış parkurunun finali resmedilmiştir. Üç atlet seçime giren üç partiyi temsil etmektedir. Demokrat Parti yarışı önde tamamlayarak ellerini kaldırmıştır. İkinci yarışmacı CHP'yi sonuncu ise Millet Partisini temsil etmektedir.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Seçimleri atletizm yarışması gibi gören karikatür Şampiyonun Demokrat Parti olduğunu ilan etmektedir. CHP'nin yorgun olduğu görülen karikatürde Millet Partisi en arkadan "Kalkamıyorum" diye seslenerek düştüğünü anlatmaktadır. Demokrat Parti'nin 416 vekille girdiği Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, Cumhuriyet Halk Partisi 69 vekille, Millet Partisi ise sadece 1 vekille girebilmiştir.

Bayar — Dikkat edin, çocuklar.. Koltuk çok rahat, üzerinize rehavet çökmesin!..

Görsel 13: 21 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 21 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** Celal Bayar ve Demokrat Partiyi birlikte kurduğu 4'lü Takrir olarak adlandırılan üç arkadaşı Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan **Gösterilen:** 14 Mayıs'ta gerçekleşen seçimlerde Demokrat Parti, Tek parti dönemine son vererek iktidara geçmiştir.

Göstergebilimsel Çözümleme: Karikatürde parmak sallayarak konuşan karakter Celal Bayar'dır. Arkadaşları Adnan Menderes, Fuat Köprülü kısa boylu oluşu sebebiyle çocuk gibi kısa pantolonlu ve elinde kitaba benzer ama oyuncakçı andırır bir obje çizilmiş, Adnan

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Menderes ise sürekli güneş gözlüğü kullandığından gözlükleriyle ayaklarını rahatça uzatmış ve umursamaz biçimde resmedilmiştir. Refik Koraltan elinde fiyonklu bir obje tutmaktadır.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Celal Bayar 1 Kasım 1937- 25 Ocak 1939 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmıştır. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde son Başbakanı Celal Bayar'dır. Bu sebeple karikatürde parmak sallayarak kendisinin iktidar tecrübesini arkadaşlarına aktardığı görülmektedir. İktidar'ın yani gücün kolay kolay bırakılmayacağını koltuk metaforu üzerinden anlatmaya çalışılmıştır. Nitekim iktidarı devraldıkları Cumhuriyet Halk Partisi de çeyrek asrı geçen bir süre de iktidarda kalmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili hayata geçiş süreci epey uzamıştır.

İstanbul Radyosu — Şimdi ne yapacağız?
Ankara Radyosu — Demokrat Partinin türküsünü çağıracağız!

Görsel 14: 22 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 22 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** İstanbul ve Ankara Radyolarının çalışanları **Gösterilen:** Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının TRT özelinde devletin tüm kurumlarında kadrolaştığı

Göstergebilimsel Çözümleme: İstanbul ve Ankara Radyoları'nın çalışanları temsil eden iki takım elbiseli erkek karakter seçim sonuçlarına ağlamaktadırlar.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Cumhuriyet Halk Partisi 27 yıllık tek başına iktidarı olanaklarından faydalanarak devletin tüm kurumlarına kendilerine bağlı olduklarını bildikleri insanları yerleştirmişlerdir. 1950 Seçimlerinde radyonun etkili bir propaganda aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Özkan, 2002:34). Bu çalışmanın 7. Görselinde yer alan

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

karikatürde bu iddiayı destekler niteliktedir. Karikatürde ağlayan iki kişi CHP'nin kaybetmesi dışında kendi geleceklerine de ağlamaktadırlar. Metin kutusunda İstanbul Radyosu'nu temsil eden diğerine ne yapacaklarını sormaktadır. Ankara Radyosu da Demokrat Parti'nin türküsünü söyleyeceklerini belirtir. Anlatılmak istenen devlet kurumlarında çalışanlarının partizanca tavır alışının normal görülmesidir. İktidar değişince, yeni iktidarın talepleri yerine getirilir. Nasıl Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, devletin tüm aygıtlarını kendisi için kullandıysa şimdi de benzer bir uygulamayı Demokrat Parti yapacaktır (Ersarı, 2020:394). "Türküsünü çığırnak" Türkçe'de yaygın kullanılan bir deyimdir. Birinin hoşuna gidecek davranış ortaya koymak, söz söylemek, onun tarafını tutmak anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca karikatür, memurların ikeli davranamayarak taraf değiştireceklerinden emin bir şekilde, onları oportünizmle suçlamaktadır.

Görsel 15: 22 Mayıs 1950 Hürriyet

Gösterge: 22 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan karikatür, **Gösteren:** İstanbul Valisi **Gösterilen:** 27 yıl süren CHP iktidarında İstanbul'un durumu

Göstergebilimsel Çözümleme: İstanbul'un bozuk çukur yolları, mühürlenmiş inşaatların önünde İstanbul Valisi İsmet İnönü'ye küçüldükçe küçülerek İstanbul'u göstermektedir. Arkada gözleri bağlanmış bir adam elinde çanta ile yürümektedir. Çukura

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

düşmüş kişinin sadece ayakları görünmektedir. Kaza yapan arabalar mevcuttur. Bir binanın üzerinde "Radyo Çalınız" ibaresi yer almaktadır.

Söylem Çözümlemesi Yorumu: Karikatürün metin kutusunda sadece Vali'nin İşte İstanbul Paşam sözleri yer almaktadır. Yol'suzluk iki anlamlı olarak kullanılmıştır. Yolların çukur dolu olması kazalara sebep vermesinin yanı sıra bunlara yolsuzlukların sebep olduğu anlatılmak istenmiştir. Mesken Buhranı, İnşaat Güçlüğü, Kontrolsüzlük, Bozuk seyrüsefer ifadeleri de görselle anlatılmak isteneni sözcüklerle tamamlamaya çalışmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Antik dönemden itibaren insanlar mizahı günlük hayatta mücadele etmek zorunda oldukları sorunlara karşı kullanmışlardır. İktidarların altında ezilen halklar hükümdarlara karşı mücadelelerini mizahı bir araç olarak yürütmüşlerdir. İktidar sahipleri ile alay ederek hem bir savunma mekanizması geliştirmiş hem de onları kıyasıya eleştirebilmişlerdir. Mizahın bir eleştiri yöntemi olarak, ilkçağlardan beri var olduğunu bilirse de, matbaanın ve özellikle gazete ve dergilerin ortaya çıkmasıyla etkili bir eleştiri aracı haline gelmiştir. Mizahın sözlü ifadelerden yazılı versiyona / Karikatüre geçişi ilk olarak Avrupa'da olmuştur. Karikatür ülkemizde de gazete ve dergilerin çıkmaya başlamasıyla birlikte gelişme göstermiştir. Osmanlı döneminde Diyojen, Beberuhi, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Karagöz, Amcabey, Markopaşa, 1950-1980 döneminde Akbaba, Gırgır, Fırt, 1980-2000 arası dönemde yine Gırgır, Ustura, 2000'li yıllarda da Lemar, Penguen ve Cafcaf dergileri bu alanda çıkan en önemli dergiler olarak görülmektedir. Siyasi karikatürlerin gazetelerde yayınlanması daha fazla insan ulaşabilmesi açısından önemlidir. Çünkü siyasi karikatürler, siyasal söylemi ve ideolojiyi gazeteler üzerinden yeniden üretmektedirler. Siyasi karikatürler, gazetelerin ideolojilerinin propaganda aracı olarak kullandıkları en etkili yollardan biridir. Bu sebeple karikatür sadece çiziminin değil, bulunduğu gazetenin de politik görüşünü yansıtmaktadır. Ayrıca propagandasını yaptığı siyasal söylemi, mizah aracılığıyla, sembol ve kodlarla yeniden üreterek meşruluğunu artırmaktadır. Muhalif çizgideki bir yayın ve karikatürist okuyucusunun görmediği şeyleri, bir olayın bakmadığı tarafını gösterebilmekte bakış açısını değiştirebilmektedir. Ancak karikatürün günümüzdeki anlamına ulaşması, basın günümüzdeki etkinliğini kazanması, dördüncü güç olarak muhalefet etme, iktidarı denetleme, kamuoyunu aydınlatma gibi misyonlara sahip olması ile mümkün olmuştur. Üstelik, karikatüristler gazetecilerden farklı olarak eleştirilerini ispat yükümlülüğü taşımadan çizimlerini yayımlayabilmenin avantajına sahiptir. Bu vesile ile geniş kitleleri kendi ideolojisine ikna edebilir; bunun için düşüncelerini ispat etmesi gerekli değildir. Siyasi karikatürün, popüler olduğu seçim kampanyası dönemine rastlamaktadır. Çalışmamızda kullandığımız karikatürler yayımlandığı mecraya göre gazete karikatürü, çiziliş amacına göre de siyasi karikatürlerdir. Bir gazetenin sadece karikatürlerine bakarak siyasi çizgisini tahmin etmenin zor olmadığı, bu çalışmada yer alan sadece 13 karikatür ve 3 afiş görseline bakarak bile söylemek mümkündür. 1950'lerin siyasi atmosferi tek parti iktidarının yaratmış olduğu baskıcı ortam özellikle basın özgürlüğüne dair gerçekleşen kısıtlamalar yayın hayatını devam

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

ettirmekte zorlanan gazeteleri, çok partili hayata geçişle birlikte muhalefete doğru yaklaştırmıştır. Hürriyet gazetesinde yer alan karikatürlerin açıkça Demokrat Parti propagandası yaptığı görülmektedir. Celal Bayar ve Andan Menderes'in birçok kez çizilmesine rağmen İsmet İnönü'nün sadece bir kez eleştirel bir manada resmedildiği tespit edilmiştir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı, Atatürk tarafından dünyada öncü olacak bir şekilde Cumhuriyet'in ilk yıllarında verilmiş olsa dahi karikatürlerde yer alan kadın imgesinin dönemin bakış açısının Atatürk'ün ne kadar gerisinde olduğunu yansıtmaktadır. Kadına karşı bakış açısının iktidar ya da muhalefet, halk ya da karikatür sanatçısı açısından bir farkı olmadığı da söylenebilir. Bu verilerden hareketle; karikatürün, mizah işlevi dışında toplumda meydana gelen değişimleri yansıtan önemli araçlardan biri olduğunu ifade etmek mümkündür. Karikatürlerde; iktidarın halk desteğini aldıkça meşruiyetini sağlamlaştırdığı, kadrolaşma sonucunda devletin her kademesinin ele geçirildiği hükümet olmakla devlet olmanın karıştırıldığı sıklıkla belirtilen konulardır. 1950 seçimlerinde iktidarı oldukça büyük bir farkla ele geçiren Demokrat Parti'nin 10 yıl boyunca iktidarda kaldığı bilinmektedir. Bu 10 yıl sonunda aynı gazetelerin hala aynı desteği sürdürüp sürdürmedikleri başka bir çalışmanın konusu olabilir.

Kaynakça

Akkoyunlu, S. B. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Basınında Karikatür (1923 – 1933). *Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

Akyürek Tan, B. (2019). Bant karikatürleriyle desenlenmiş örnek olay yönteminin sosyal bilgiler dersinde başarıya, kalıcılığa ve yaratıcı düşünme becerisine etkisi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Yayınlanmamış Doktora tezi.

Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Aşlakçı, F. (2020). Siyasal söylem ve ideolojilerin gazete karikatürlerinde yeniden üretimi: 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 genel seçimleri örneği. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora tezi.

Bedir, A. (2019). Yakın dönem siyasi tarihinin karikatür üzerinden analizi: Karagöz 1922-1939. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora tezi.

Dijk, V., & A., T. (1998). *İdeology, A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.

Doğanay, E. (2023). 1960 askeri darbesinin mizah dergilerine yansımaları: akbaba ve tef dergileri üzerine bir inceleme (1959-1961). *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora tezi.

Eagleton, T. (1991). *İdeoloji*. İstanbul : Ayrıntı Yayınları.

Ersarı, N. (2020). Ellili Yıllarda Radyo ve Siyaset. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin Ellili Yılları* (s. 393-422). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.
- Gönden, M. & Güzel, M. (2017). Türkiye’de sosyal medyanın mizahı: Sosyal paylaşım ağlarındaki deneyimlerin karikatürlere yansımaları. *Milli Folklor Dergisi*, 29 (116), 169-188.
- Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Güngör, N. (1996). Karikatürle iletişim. Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali, *Karikatür Vakfı Yayınları*, Ankara.
- Hançerlioğlu, O. (1996). *Toplumbilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kİtabevi.
- Heywood, A. (2019). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Hünerli, Y. (1993). Türkiye’de Gazete Karikatürünün Durumu ve Siyasi Karikatürün Söylemi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, (Yüksek lisans tezi), İstanbul.
- Kamiloğlu, Z. (2013). Penguen dergisinden hareketle Türk karikatür tarihinde mizahın saldırı işlevi. *Milli Folklor*, 25 (98).
<https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=98&Sayfa=162>
- Kandemir, K. (2024). Popüler kültür ürünü olarak karikatürlerdeki dini figürlerin analizi. *İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi*
- Kartal, A., Şanlı, H., Özer, O. & Özgün, E. (2023). Karikatür aracılığıyla tarihi eserlerin ilgi çekici hale getirilmesine yönelik bir araştırma. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9(71): 3570-3578. DOI: http://dx.doi.org/10.29228/sm_ryj.70015
- Kartal, B. (2022). Siyasi karikatürlerde toplumsal cinsiyet temsilleri: Gırgır dergisi örneği. *Altınbaş Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora tezi*.
- McClellan, D. (2009). *İdeoloji*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oskay, Ü. (1980). Oskay, Ünsal. (1980). Popüler Kültür Açısından „İdeoloji“ Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar . *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 197-253.
- Özçubukçu, Y. (2017). Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de toplumsal değişimin tanığı olarak karikatürler (1928-1940) ve Eğitim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, N. (2002). *Seçim Kazandıran Kampanyalar*. İstanbul : MediaCat Yayınları.
- Özudođru, M. (2016). *Eleştirel Söylemden Eleştirel Okumaya*. Ankara : Anı Yayıncılık.
- Sarışın, M. (2015). 2011 Genel seçimlerinin gazete karikatürlerine yansımaları: Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak örnekleri. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Çelikbaş Aykut, A, Kobak, K. (2024). Reproduction of Political Discourses and Ideologies in Newspaper Caricatures: 1950 Elections. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics (ABE)*, 7(1), 34-56.

Soy, O. (2019). *Kavram karikatürleri aracılığıyla ilkokul 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin okuma-yazma becerilerinin geliştirilmesi*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.

Thompson, J. B. (1990). *İdeology and Modern Culture: Critical Social Theory In The Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.

Turan, M. (2013). Gazetelerde Yayınlanan Siyasi Karikatürlerin Göstergibilimsel Çözümlemesi: 2011 Genel Seçimleri Örneği. *Selçuk İletişim*, 7(2), 121-138. <https://doi.org/10.18094/si.67252>

Wayne, M. (2009). *Marsizm ve Medya Araştırmaları Anahtar Kavramlar Çağdaş Eğilimler*. İstanbul: Yordam Kitap.

Yavalar, D.E. (2016). Demokrat Parti Döneminde Muhalif Mizah Basını: 41 Buçuk, Dolmuş,

Taş, Karikatür, Taş Karikatür Dergileri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora tezi.

Yılmaz, C. (2019). Bilgi kaynağı olarak karikatürün MARC21 ve dublin core üst veri standartları ile nitelenmesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.